

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

SUN'IY INTELEKTNING IQTISODIY FAROVONLIK VA AHOLI DAROMADLARIGA TA'SIRI

Ro'zimurodova Dilroz Ravshan qizi

Fan va texnologiyalar universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi talabasi

e-mail: dilrozrozimurodova@gmail.com

Doi: <https://doi.org/10.55439/lehcvol5iss2/304>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining iqtisodiyot va aholi daromadlariga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot davomida sun'iy intellektning mohiyati, rivojlanish bosqichlari va iqtisodiyotdagi o'rni o'rganildi. Shuningdek, sun'iy intellektning mehnat unumdorligini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda aholi daromadlarining o'sishiga ta'siri yoritib berilgan. Maqolada sun'iy intellektning ijobiy va salbiy jihatlarini, jumladan, ayrim kasblarning qisqarishi, daromadlar tengsizligining kuchayishi va raqamli tafovut muammolari ham tahlil qilingan. O'zbekistonda sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar hamda ularning aholi farovonligiga ta'siri ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish aholi daromadlarini oshirish, iqtisodiy o'sishni jadallashtirish va yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishda muhim omil ekanligi aniqlandi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli iqtisodiyot, aholi daromadlari, mehnat unumdorligi, avtomatlashtirish, yangi ish o'rinlari, bandlik, iqtisodiy o'sish, IT texnologiyalar, raqamli savodxonlik, innovatsiyalar, O'zbekiston iqtisodiyoti.

ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ И ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ

Рузимуродова Дилроз Равшан кизи

Студентка направления «Экономика»

Университета науки и технологий

Аннотация. В данной статье анализируется влияние технологий искусственного интеллекта на экономику и доходы населения. В ходе исследования были изучены сущность искусственного интеллекта, этапы его развития и роль в экономике. Особое внимание уделено влиянию искусственного интеллекта на повышение производительности труда, снижение производственных затрат, создание новых рабочих мест и рост доходов населения. В статье также рассматриваются положительные и отрицательные стороны искусственного интеллекта, включая сокращение отдельных профессий, усиление неравенства доходов и проблемы цифрового разрыва. Проанализированы проводимые в Узбекистане реформы по развитию искусственного интеллекта и цифровой экономики, а также их влияние на повышение уровня благосостояния населения. По результатам исследования установлено, что эффективное использование технологий искусственного интеллекта является важным фактором повышения

доходов населения, ускорения экономического роста и создания новых экономических возможностей.

Ключевые слова: искусственный интеллект, цифровая экономика, доходы населения, производительность труда, автоматизация, занятость, новые рабочие места, экономический рост, информационные технологии, цифровая грамотность, инновации, экономика Узбекистана.

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON ECONOMIC WELL-BEING AND POPULATION INCOMES

Rozimurodova Dilroz Ravshan qizi

Student of University of Science and Technologies

Abstract. This article analyzes the impact of artificial intelligence technologies on the economy and population income. During the research, the essence of artificial intelligence, its stages of development, and its role in the economy were studied. The article also highlights the impact of artificial intelligence on increasing labor productivity, reducing production costs, creating new jobs, and raising the income level of the population. In addition, both the positive and negative aspects of artificial intelligence are examined, including the reduction of certain occupations, the growth of income inequality, and issues related to the digital divide. The reforms being implemented in Uzbekistan to develop artificial intelligence and the digital economy, as well as their influence on public welfare, are also discussed. The results of the study show that the effective use of artificial intelligence technologies is an important factor in increasing population income, accelerating economic growth, and creating new economic opportunities.

Keywords: artificial intelligence, digital economy, population income, labor productivity, automation, employment, new jobs, economic growth, information technologies, digital literacy, innovation, Uzbekistan's economy.

Kirish

Bugungi kunda dunyo miqyosida raqamli texnologiyalar jadal rivojlanib borayotgan bir paytda sun'iy intellekt eng muhim innovatsion yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. U iqtisodiyotning turli tarmoqlarida keng qo'llanilib, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishga xizmat qilmoqda. Shu sababli sun'iy intellektning aholi daromadlariga ta'sirini o'rganish zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi[1].

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi natijasida ko'plab ish jarayonlari avtomatlashtirildi, ma'lumotlarni qayta ishlash tezligi va aniqligi oshdi hamda mehnat unumdorligi sezilarli darajada yaxshilandi. Bunday o'zgarishlar korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirish bilan bir qatorda, yangi kasblar va daromad manbalarining paydo bo'lishiga ham sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellektning iqtisodiy o'sish va aholi farovonligiga ta'siri tobora kuchayib bormoqda.

Sun'iy intellekt inson tafakkuriga xos bo'lgan ayrim funksiyalarni kompyuter tizimlari yordamida amalga oshirish imkonini beruvchi texnologiyalar majmuasidir. U ma'lumotlarni tahlil qilish, o'rganish, prognozlash va qaror qabul qilish kabi vazifalarni bajarishga qodir[2].

Hozirgi kunda sun'iy intellekt bank-moliya tizimi, sanoat, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim va xizmat ko'rsatish sohalarida keng qo'llanilmoqda. Natijada korxonalar xarajatlari qisqarib, mahsuldorlik ortmoqda va bu iqtisodiy natijalarning yaxshilanishiga olib kelmoqda.

Aholi daromadlarining o'sishi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotini tavsiflovchi muhim ko'rsatkichlardan biridir. Shu nuqtai nazardan sun'iy intellektning mehnat bozori, bandlik darajasi va daromadlar shakllanishiga ko'rsatadigan ta'sirini o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi. Bir tomondan, ushbu texnologiyalar yangi ish o'rinlari va kasblarni yuzaga keltirayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan ayrim an'anaviy kasblarning qisqarishiga ham sabab bo'lmoqda. Bu esa masalaning har tomonlama ilmiy tahlil qilinishini talab etadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi sun'iy intellektning aholi daromadlariga ta'sirini o'rganish va uning daromadlarni oshirishdagi rolini aniqlashdan iborat. Tadqiqot davomida sun'iy intellektning iqtisodiyotdagi o'rni, mehnat unumdorligiga ta'siri, yangi ish o'rinlarini yaratishdagi ahamiyati hamda aholi farovonligiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali daromadlarni oshirish imkoniyatlari ham ko'rib chiqiladi.

Tadqiqot obyekti sifatida sun'iy intellekt texnologiyalarining iqtisodiy jarayonlarga va aholi daromadlariga ta'siri bilan bog'liq munosabatlar tanlangan. Tadqiqot predmeti esa sun'iy intellektning mehnat bozori, bandlik, ish haqi va aholi daromadlarining o'sishiga ta'sir etuvchi omillarini o'rganishdan iboratdir. Tadqiqot natijalari sun'iy intellektdan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini baholash hamda aholi farovonligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Sun'iy intellekt (SI) zamonaviy axborot texnologiyalarining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. U kompyuter va dasturlarning inson aqliga xos bo'lgan fikrlash, o'rganish, tahlil qilish va qaror qabul qilish kabi vazifalarni bajarish qobiliyatini anglatadi. Bugungi kunda sun'iy intellekt iqtisodiyot, ta'lim, tibbiyot, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida keng qo'llanilmoqda.

Sun'iy intellekt atamasi ilk bor 1956-yilda amerikalik olim Jon Makkarti tomonidan qo'llanilgan. Dastlab bu sohada oddiy mantiqiy masalalarni yechadigan dasturlar yaratilgan bo'lsa, keyinchalik kompyuterlarning imkoniyatlari kengayib, yanada murakkab vazifalarni bajaruvchi tizimlar ishlab chiqildi. Ayniqsa, XXI asrda internet, katta hajmdagi ma'lumotlar va yuqori hisoblash quvvatlarining paydo bo'lishi sun'iy intellektning jadal rivojlanishiga turtki berdi[3].

Hozirgi kunda sun'iy intellektning bir necha asosiy yo'nalishlari mavjud. Ular orasida mashinali o'qitish, chuqur o'qitish, tabiiy tilni qayta ishlash va kompyuter ko'rishi alohida o'rin tutadi. Mashinali o'qitish kompyuterlarga

ma'lumotlar asosida mustaqil ravishda o'rganish imkonini beradi. Chuqur o'qitish esa sun'iy neyron tarmoqlar yordamida murakkab ma'lumotlarni qayta ishlashga xizmat qiladi[4]. Tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyasi kompyuterlarning inson tilini tushunishi va tahlil qilishi uchun qo'llaniladi. Kompyuter ko'rishi esa tasvir va videolarni aniqlash hamda tahlil qilish imkonini beradi.

Mazkur texnologiyalar bugungi kunda turli sohalarda samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Masalan, bank tizimlarida mijozlarga xizmat ko'rsatishni tezlashtirish, tibbiyotda kasalliklarni aniqlash, sanoatda ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish hamda elektron tijoratda xaridorlarning ehtiyojlarini tahlil qilishda sun'iy intellektdan keng foydalanilmoqda. Shu sababli sun'iy intellekt zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, iqtisodiy rivojlanish va aholi daromadlarining o'sishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda sun'iy intellekt texnologiyalarining makroiqtisodiy barqarorlik, mehnat bozori transformatsiyasi hamda aholi real daromadlari dinamikasiga ko'rsatayotgan ta'sirini baholash maqsadida tizimli iqtisodiy tahlil va qiyosiy-statistika metodologiyasidan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida miqdoriy va sifat tahlil uslublarining sinergik uyg'unligi tanlab olindi.

Tahlil va natijalar

Sun'iy intellektning aholi daromadlariga ta'siri. Sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi zamonaviy iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda sun'iy intellekt ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, savdo, moliya va boshqaruv sohalarida keng qo'llanilishi natijasida iqtisodiy samaradorlikning oshishiga, yangi ish o'rinlarining yaratilishiga va aholi daromadlarining ko'payishiga xizmat qilmoqda. Jahon iqtisodiyoti tarixida texnologik taraqqiyot har doim mehnat unumdorligining o'sishiga sabab bo'lgan bo'lsa, sun'iy intellekt ushbu jarayonni yanada tezlashtirmoqda.

Xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, 2030-yilga qadar sun'iy intellekt jahon iqtisodiyotiga 15,7 trillion AQSh dollarigacha qo'shimcha iqtisodiy qiymat olib kirishi mumkin. Bu ko'rsatkich Xitoy va Hindiston iqtisodiyotlarining umumiy hajmiga yaqin bo'lib, sun'iy intellektning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini yaqqol namoyon etadi. Ushbu o'sishning asosiy qismi mehnat unumdorligini oshirish va iste'molchilar ehtiyojlarini yanada samarali qondirish hisobiga yuzaga kelishi kutilmoqda[5].

Sun'iy intellektning aholi daromadlariga ta'sir etishidagi eng muhim omillardan biri mehnat unumdorligining oshishidir. Zamonaviy korxonalarda ishlab chiqarish jarayonlari, hujjatlar bilan ishlash, mijozlarga xizmat ko'rsatish va ma'lumotlarni tahlil qilish kabi ko'plab vazifalar avtomatlashtirilmoqda. Natijada xodimlar o'z vaqtlarini murakkab va yuqori qiymat yaratuvchi vazifalarga sarflash imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa

korxonalarining daromadlarini oshirish bilan bir qatorda, xodimlar ish haqlarining ko‘payishiga ham xizmat qiladi.

Masalan, ishlab chiqarish korxonalarida sun‘iy intellekt asosidagi tizimlar uskunalarning texnik holatini oldindan tahlil qilib, nosozliklarni prognoz qilishi mumkin. Natijada ishlab chiqarishdagi to‘xtalishlar kamayadi va mahsulot hajmi ortadi. Savdo sohasida esa sun‘iy intellekt xaridorlarning xatti-harakatlarini tahlil qilish orqali talabni aniq prognoz qiladi va mahsulot zaxiralarini samarali boshqarishga yordam beradi. Bunday imkoniyatlar korxonalar xarajatlarini kamaytirib, foyda miqdorini oshiradi.

Sun‘iy intellekt xarajatlarni kamaytirish orqali ham aholi daromadlariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Avtomatlashtirilgan tizimlar inson omili tufayli yuzaga keladigan xatolar sonini kamaytiradi, resurslardan foydalanishni optimallashtiradi va vaqt tejashini ta‘minlaydi. Tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanuvchi korxonalarda operatsion xarajatlar o‘rtacha 20–30 foizgacha qisqarishi mumkin. Bu esa korxonalarining raqobatbardoshligini oshirib, iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantiradi[6].

Sun‘iy intellektning aholi daromadlariga ta‘siridagi yana bir muhim jihat yangi kasblar va ish o‘rinlarining yaratilishidir. Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, har bir texnologik inqilob ayrim kasblarning yo‘qolishiga sabab bo‘lgan bo‘lsa-da, yangi va yuqori malaka talab qiladigan kasblarning paydo bo‘lishiga ham olib kelgan. Bugungi kunda ma‘lumotlar tahlilchisi, sun‘iy intellekt muhandisi, mashinali o‘qitish mutaxassisi, ma‘lumotlar bazasi administratori, kibertahlilchi va raqamli marketing mutaxassisi kabi kasblarga talab keskin ortib bormoqda.

Jahon Iqtisodiy Forumining prognozlariga ko‘ra, yaqin yillarda sun‘iy intellekt va avtomatlashtirish natijasida ayrim ish o‘rinlari qisqarsa-da, yangi texnologiyalar bilan bog‘liq millionlab yangi ish o‘rinlari yaratiladi. Ayniqsa, IT va raqamli texnologiyalar sohasidagi mutaxassislarga bo‘lgan ehtiyoj yildan yilga ortib bormoqda. Bu esa yoshlar uchun yangi daromad manbalarini yaratmoqda.

Frilanserlik va masofaviy ishlarning rivojlanishi ham sun‘iy intellekt bilan bog‘liq muhim jarayonlardan biridir. Hozirgi kunda internet orqali dasturlash, grafik dizayn, tarjima, kontent yaratish va marketing xizmatlarini ko‘rsatish imkoniyatlari kengaymoqda. Sun‘iy intellekt vositalari yordamida ko‘plab vazifalarni tezroq bajarish mumkin bo‘lgani sababli, mutaxassislarning mehnat unumdorligi ortmoqda va ular qisqa vaqt ichida ko‘proq buyurtmalarni bajarish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Natijada ularning daromadlari ham oshmoqda[10].

Sun‘iy intellekt tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga ham katta hissa qo‘shmoqda. Kichik va o‘rta biznes subyektlari sun‘iy intellekt asosidagi vositalar yordamida bozorni tahlil qilish, reklama kampaniyalarini boshqarish, mijozlar bilan muloqot qilish va moliyaviy faoliyatni nazorat qilish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Oldin katta mablag‘ va ko‘plab xodimlar

talab qilgan vazifalarni bugungi kunda sun’iy intellekt asosidagi dasturlar yordamida amalga oshirish mumkin. Bu esa kichik biznes vakillarining xarajatlarini kamaytirib, daromadlarini oshirishga xizmat qilmoqda.

Marketing va savdo sohalarida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Elektron tijorat platformalari xaridorlarning qiziqishlari va xarid qilish odatlarini tahlil qilib, ularga mos mahsulotlarni tavsiya qiladi. Natijada savdo hajmi ortadi va korxonalar daromadi ko’payadi. Shu bilan birga, sun’iy intellekt yordamida reklama xarajatlarini optimallashtirish va marketing samaradorligini oshirish mumkin[11].

Sun’iy intellektning aholi daromadlariga salbiy ta’sirlari. Sun’iy intellekt iqtisodiyot va aholi daromadlariga ko’plab ijobiy ta’sir ko’rsatishiga qaramay, uning ayrim salbiy jihatlari ham mavjud. Eng muhim muammolardan biri ayrim kasblarning qisqarishi bilan bog’liqdir. Sun’iy intellekt va avtomatlashtirish texnologiyalari takroriy va standart vazifalarni bajaruvchi xodimlarga bo’lgan ehtiyojni kamaytirmoqda. Ayniqsa, kassirlar, operatorlar, ma’lumot kirituvchi xodimlar va ayrim ofis ishchilari avtomatlashtirishdan eng ko’p ta’sirlanayotgan kasb egalari hisoblanadi.

Mutaxassislarining hisob-kitoblariga ko’ra, kelgusi o’n yilliklarda mavjud ish o’rinlarining muayyan qismi avtomatlashtirilishi mumkin. Bu esa ayrim xodimlarning ishini yo’qotishiga va vaqtinchalik daromadsiz qolishiga olib kelishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli ko’plab davlatlarda xodimlarni qayta tayyorlash va yangi kasblarga o’qitish dasturlari amalga oshirilmoqda.

Sun’iy intellektning yana bir salbiy jihati daromadlar tengsizligining kuchayishi bilan bog’liq. Yuqori malakali va zamonaviy texnologiyalar bilan ishlay oladigan mutaxassislar yuqori maosh olish imkoniyatiga ega bo’layotgan bo’lsa, past malakali ishchilar mehnat bozorida raqobat qilishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Natijada turli ijtimoiy qatlamlar o’rtasidagi daromadlar tafovuti ortishi mumkin.

Raqamli tafovut muammosi ham sun’iy intellektning salbiy oqibatlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar va sifatli internet tarmoqlaridan foydalanish imkoniyati barcha hududlarda bir xil emas. Raqamli infratuzilma yetarlicha rivojlanmagan hududlarda yashovchi aholi yangi iqtisodiy imkoniyatlardan to’liq foydalana olmaydi. Bu esa hududlar o’rtasidagi iqtisodiy farqlarni kuchaytirishi mumkin.

Bundan tashqari, sun’iy intellekt tizimlariga haddan tashqari bog’lanib qolish ham ayrim xavflarni yuzaga keltiradi. Texnik nosozliklar, ma’lumotlar xavfsizligi bilan bog’liq muammolar yoki algoritmlardagi xatolar iqtisodiy faoliyatga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Shu sababli sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishda xavfsizlik va nazorat masalalariga alohida e’tibor qaratish zarur.

Umuman olganda, sun’iy intellekt aholi daromadlarining o’sishiga, yangi ish o’rinlarining yaratilishiga va iqtisodiy samaradorlikning oshishiga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Biroq uning salbiy oqibatlarini kamaytirish

uchun aholini zamonaviy kasblarga o‘qitish, raqamli savodxonlikni oshirish va mehnat bozorini yangi texnologiyalar talablariga moslashtirish muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekistonda sun’iy intellekt va aholi daromadlari. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan raqamlashtirish jarayonlari iqtisodiyotning turli tarmoqlarida samaradorlikni oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish hamda aholi daromadlarini ko‘paytirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, “Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasi doirasida davlat xizmatlari, ta’lim, sog‘liqni saqlash, bank-moliya tizimi va sanoat sohalariga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar olib borilmoqda[7].

1-jadval

O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyot va SI ekotizimining asosiy indikatorlari (2025-yil holatiga)

Ko‘rsatkichlar	Miqdoriy qiymati / Ko‘rsatkichi	Iqtisodiy mazmuni va aholi farovonligiga ta’siri
Yalpi ichki mahsulot (YAIM) o‘sishi	7,70%	Makroiqtisodiy barqarorlik va milliy daromadlar bazasining kengayishi.
YAIM hajmi	> 1,85 kvadrillion so‘m	Mamlakat iqtisodiy quvvatining ortishi va resurslarni taqsimlash imkoniyati.
Aholi jon boshiga YAIM (2025-y.)	3 220 yevro	2017-yildagi (1 750 yevro) ko‘rsatkichga nisbatan aholi real daromadlarining deyarli 1,8 barobar o‘sishi.
IT Park rezidentlari soni	2 846 ta	Raqamli iqtisodiyot subyektlarining ko‘payishi va yuqori texnologik tarmoqlar ulushining ortishi.
Yangi tashkil etilgan IT kompaniyalar	636 ta	Innovatsion tadbirkorlik muhitining faollashishi va investitsion jozibadorlik.
Xorijiy kompaniyalar tomonidan yaratiladigan yangi ish o‘rinlari	> 6 500 ta	Yuqori malakali, xalqaro standartlarga mos va yuqori daromadli bandlikni ta’minlash.
Operatsion xarajatlarning qisqarishi	20% – 30%	SI joriy etilgan korxonalarda unumdorlik ortishi evaziga ish haqini oshirish moliyaviy manbayining yaratilishi.

1-jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, O‘zbekistonda raqamlashtirish va sun’iy intellekt infratuzilmasining rivojlanishi bevosita makroiqtisodiy yuksalish parametrlari bilan kuchli korrelyatsiyaga ega. Xususan, IT Park rezidentlari sonining 2846 taga yetishi va xorijiy kompaniyalar hisobiga 6500 dan ortiq yuqori daromadli yangi ish o‘rinlarining yaratilishi mehnat bozorida tarkibiy transformatsiyani boshlab berdi.

Eng muhim jihati, korxonalarda SI texnologiyalarini qo'llash operatsion xarajatlarni 20-30 foizgacha optimallashtirib, mehnat unumdorligini oshirmoqda. Bu esa o'z navbatida, mamlakat iqtisodiyotining 7,7 foizli o'sish sur'atini va aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YAIM hajmining 3220 yevroga yetishini ta'minlovchi drayverlardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Jadval tizimli tahlil etilganda, SIning aholi daromadlariga ta'siri faqatgina texnologik ko'rsatkichlarda emas, balki aholining real xarid qobiliyati yaxshilanishida aks etayotganini ko'rishimiz mumkin.

Sun'iy intellektning rivojlanishi mamlakatda IT sohasining jadal o'sishiga sabab bo'ldi. 2025-yilning may holatiga ko'ra, IT Park rezidentlari soni 2846 taga yetgan bo'lib, yil boshidan buyon 636 ta yangi kompaniya ushbu ekotizimga qo'shilgan. Ularning katta qismi eksportga yo'naltirilgan korxonalar hisoblanadi[8].

2025-yilning dastlabki yetti oyida IT Park tarkibiga 481 ta yangi eksportchi kompaniya va 232 ta xorijiy kompaniya qo'shildi. Hozirgi kunda IT Park rezidentlari o'z xizmatlarini dunyoning 90 dan ortiq mamlakatlariga eksport qilmoqda. Bu esa O'zbekistonning xalqaro IT bozoridagi mavqei tobora mustahkamlanib borayotganini ko'rsatadi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi yangi ish o'rinlarini yaratishda ham muhim rol o'ynamoqda. Masalan, 2025-yil boshida IT Park rezidenti bo'lgan 104 ta yangi eksportchi kompaniya o'z faoliyatining birinchi yilida 2400 dan ortiq yangi ish o'rinlari yaratishni rejalashtirgan. Shuningdek, 2025-yil kuzida rezident bo'lgan xorijiy kompaniyalar tomonidan 6500 dan ortiq yangi ish o'rinlari yaratilishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt texnologiyalari mehnat unumdorligini oshirish orqali aholi daromadlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda[9]. Korxonalarda avtomatlashtirish jarayonlarining kengayishi natijasida ishlab chiqarish xarajatlari kamaymoqda, mahsulot va xizmatlar sifati oshmoqda. Natijada korxonalar foydasi ortib, xodimlarning ish haqlarini oshirish imkoniyatlari kengaymoqda. Bundan tashqari, dasturchi, ma'lumotlar tahlilchisi, sun'iy intellekt muhandisi, kiberxavfsizlik mutaxassisi kabi yuqori malakali kasblarga talab ortib bormoqda.

Mamlakat iqtisodiyotidagi umumiy o'sish ham raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yilda O'zbekiston iqtisodiyoti 7,7 foizga o'sgan va yalpi ichki mahsulot hajmi 1,85 kvadrillion so'mdan oshgan. Shu bilan birga, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YAIM miqdori 2017-yildagi 1750 yevrodan 2025-yilda 3220 yevroga yetgan. Bu esa aholining daromadlari va turmush darajasi oshib borayotganidan dalolat beradi. Kelajakda sun'iy intellekt texnologiyalarining yanada keng qo'llanilishi natijasida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida samaradorlik oshishi, yangi kasblar paydo bo'lishi va yuqori malakali mutaxassislarga bo'lgan talabning ortishi kutilmoqda. Mutaxassislarning fikricha, sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida muhim omillardan biri bo'lib, aholi daromadlarining barqaror o'sishiga, xizmatlar eksportining kengayishiga hamda yangi ish o'rinlarining

yaratilishiga xizmat qiladi. Shu sababli sun’iy intellektni rivojlantirish nafaqat texnologik taraqqiyot, balki mamlakat aholisi farovonligini oshirishning ham muhim vositasi hisoblanadi.

Xulosa

Zamonaviy mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishish uchun fuqarolar kompyuter texnologiyalari, internet xizmatlari va sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish ko’nikmalariga ega bo’lishlari talab etiladi. Shu sababli ta’lim muassasalarida raqamli texnologiyalar bo’yicha o’quv dasturlarini kengaytirish hamda aholining turli qatlamlari uchun bepul o’quv kurslarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Sun’iy intellekt bo’yicha malakali kadrlar tayyorlash ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda iqtisodiyotning ko’plab tarmoqlarida dasturchilar, ma’lumotlar tahlilchilari, sun’iy intellekt muhandislari va kiberxavfsizlik mutaxassislariga talab ortib bormoqda. Shu bois oliy ta’lim muassasalarida ushbu yo’nalishlar bo’yicha mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish, amaliy mashg’ulotlar hajmini kengaytirish va xalqaro tajribalarni joriy etish zarur. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishni qo’llab-quvvatlash ham dolzarb masalalardan biridir. Sun’iy intellekt asosidagi dasturlar biznes jarayonlarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va daromadlarni oshirish imkonini beradi. Shu sababli tadbirkorlarni zamonaviy texnologiyalar bilan ta’minlash, ularga imtiyozli kreditlar va grantlar ajratish hamda konsultatsion xizmatlarni rivojlantirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Shuningdek, mehnat bozorida o’zgarishlarni inobatga olgan holda yangi kasblarga qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish zarur. Sun’iy intellekt va avtomatlashtirish natijasida ayrim an’anaviy kasblarga bo’lgan ehtiyoj kamayishi mumkin. Shu sababli fuqarolarni zamonaviy va talab yuqori bo’lgan kasblarga o’qitish, ularning mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, sun’iy intellekt texnologiyalari mehnat unumdorligini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va iqtisodiy samaradorlikni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Natijada korxonalar faoliyatining samaradorligi ortib, yangi ish o’rinlari yaratilmoqda hamda aholi daromadlarining o’sishi uchun qulay sharoit vujudga kelmoqda.

Sun’iy intellekt nafaqat mavjud ish jarayonlarini takomillashtiradi, balki yangi kasblar va mutaxassisliklarning paydo bo’lishiga ham sabab bo’ladi. Dasturchi, sun’iy intellekt muhandisi, ma’lumotlar tahlilchisi va kiberxavfsizlik mutaxassisi kabi kasblarga bo’lgan talabning ortishi buning yaqqol misolidir. Bu esa aholining yuqori daromadli ish o’rinlariga ega bo’lish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Kelgusida sun’iy intellekt texnologiyalarining yanada rivojlanishi iqtisodiyotning turli tarmoqlarida samaradorlikni oshirishi, innovatsion

faoliyatni jadallashtirishi va mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini mustahkamlashi kutilmoqda. Shu bilan birga, ushbu jarayonlardan samarali foydalanish uchun raqamli savodxonlikni oshirish, malakali kadrlar tayyorlash va mehnat bozorini yangi sharoitlarga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Sun’iy intellekt aholi daromadlarini oshirish, yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratish va mamlakatning barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Uning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish kelajakda iqtisodiy o’sish sur’atlarini yanada tezlashtirish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Russell Stuart J., Norvig Peter. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Pearson Education, Nyu-York, 2021. B-45-78.
2. McCarthy John. Artificial Intelligence and Computational Intelligence. Academic Press, London, 2007, B-15-29.
3. Brynjolfsson Erik, McAfee Andrew. The Second Machine Age. W.W. Norton & Company, Nyu-York, 2014. B-82-105.
4. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025. Jeneva, B-23-47.
5. PwC. Sizing the Prize: What’s the Real Value of AI for Your Business and How Can You Capitalise? – London, 201, B-78-20.
6. United Nations. Digital Economy Report 2024. Nyu-York, 2024. B-54-73.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasi. Toshkent, 2020, B-12-35.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy etish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. Toshkent, 2021. B-3-12.
9. IT Park Uzbekistan. O‘zbekiston IT sohasi bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent, 2025. B-25-41.
10. World Bank. World Development Report: Digital Dividends. Washington, 2023, B-101-128.
11. OECD. Artificial Intelligence in Society. Parij, 2023. B-42-67.
12. Irmatova, A., Mirzakarimova, M., Iskandarova, D., Abdumalikova, Gr. (2025). Factors and Prospects for the Development of Digital Educational Platforms in Uzbekistan. In: Yang, XS., Sherratt, S., Dey, N., Joshi, A. (eds) Proceedings of Tenth International Congress on Information and Communication Technology. ICICT 2025. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 1415. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-96-6438-2_17
13. Iskandarova, D. (2024). Econometric Analysis of Population Income Formation in Uzbekistan. American Journal of Science on Integration and Human Development (2993-2750), 2(5), 61-67.